• ŠTÚDIE A ANALÝZY – STUDIES AND ANALYSES •

DOI: https://doi.org/10.31577/SPS.2024-2.1

MARTINA HURČALOVÁ
Katedra politológie, Filozofická fakulta,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Košice, Slovenská republika
0009-0004-4430-6471

Preferenčné hlasovanie v predčasných parlamentných voľbách 2023 na Slovensku

Preferential voting in early parliamentary elections 2023 in Slovakia

The presented study analyses preferential voting in the 2023 parliamentary elections in Slovakia. Preferential voting is the only option for Slovak voters to change the personal shape of the parliamentary caucuses of political parties. Despite the relatively high willingness of voters to participate in preferential voting, it has had a rather complementary form until 2023. In the parliamentary elections under review, the situation is beginning to change. The aim of this study is to show that preferential voting in the 2023 elections was not an insignificant aspect of the electoral system for the National Council of the Slovak Republic and was able to influence the personal shape of the parliamentary caucuses, especially of those political parties whose gains in the elections were between 5% and 7%. In addition to conceptualizing the theoretical framework of preferential voting and systematizing the development of the current legislation in Slovakia, this study analyses in particular the preferential voting of the voters of political parties and coalitions that entered the parliament after the elections. Based on the results of the data analysis analysis from the Statistical Office of the Slovak Republic, we can conclude that the influence of preferential voting in Slovakia is increasing.

Key words: proportional electoral system, preferential voting, political party candidate list, early parliamentary elections

Úvod

Volebný systém výrazným spôsobom ovplyvňuje politický systém konkrétneho štátu. Jeho nastavenie okrem iného determinuje podobu viacerých politických inštitúcií. Štúdia sa zaoberá

analýzou preferenčného hlasovania v predčasných parlamentných voľbách 2023 na Slovensku. Cieľom štúdie je dokázať, že preferenčné hlasovanie vo voľbách 2023 nebolo zanedbateľným aspektom volebného systému do Národnej rady Slovenskej republiky a dokázalo ovplyvniť personálnu podobu poslaneckých klubov najmä tých politických strán, ktorých zisky vo voľbách sa pohybovali medzi 5 % a 7 %. V súlade s predstaveným cieľom hľadáme odpovede na dve základné výskumné otázky: Do akej miery bola preferenčným hlasovaním ovplyvnená personálna podoba poslaneckých klubov? Aký veľký bol nesúlad medzi poradím na kandidátnej listine, ktoré bolo určené politickou stranou, a preferenciami voličov v predčasných parlamentných voľbách 2023?

Využitím kvantitatívnych dát dokazujeme pomerne slabú efektivitu prednostných hlasov voličov v kontraste k vysokej miere ich využívania pre každé konané parlamentné voľby od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Kvantitatívny výskum prinášajúci dáta pre konkrétnych kandidátov v komparácii s kandidátmi iných politických strán obohacujeme snahou o hľadanie kauzálnych súvislostí medzi skúmanými javmi. Nárast vplyvu preferenčných hlasov voličov vo voľbách 2023 v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami overujeme komparáciou účasti voličov na preferenčnom hlasovaní v jednotlivých parlamentných voľbách a komparáciou počtu kandidátov, ktorí sa do parlamentu dostali výlučne na základe preferenčných hlasov od voličov.

Analýza sa zaoberá iba parlamentnými stranami, využité údaje majú oficiálny charakter a pochádzajú zo stránky Štatistického úradu Slovenskej republiky (ďalej ŠÚ SR) s vlastnými prepočtami autorky. Týka sa iba kandidátov, ktorí sa do parlamentu dostali po voľbách, nezohľadňuje nastupovanie náhradníkov po nominovaní na posty v exekutíve ani prípady, keď si zvolení poslanci napokon mandát neprebrali.

Preferenčné hlasovanie ako výskumná perspektíva[1]

Problematikou volebných systémov sa zaoberajú mnohí autori. Aj samotnému preferenčnému hlasovaniu je venovaný pomerne veľký priestor. O komplexnú systematizáciu, klasifikáciu a definíciu preferenčného hlasovania sa pokúsil J. Toplak (2017). Komparáciou viacerých prístupov k problematike prichádza k záveru, že pojem preferenčné hlasovanie sa používa pre viacero volebných systémov a ich jednotlivých podtypov. Zatiaľ čo autori z európskeho prostredia spájajú preferenčné hlasovanie s listinnými pomernými volebnými systémami, iní výskumníci pojem chápu ako synonymum k alternatívnemu hlasovaniu či systému jednomenného prenosného hlasu. Toplak navrhuje zjednotiť chápanie pojmu a zároveň sa stotožňuje s pohľadom Farrella a McAllistera (2004) ktorí tvrdia, že všetky demokratické volebné systémy sú preferenčné, ale každý v rôznej miere. Zohľadňujúc tento nesúlad budeme v predloženej štúdii spájať pojem preferenčné hlasovanie s listinnými pomernými systémami. O charakteristiku preferenčného hlasovania vo vybraných postkomunistických štátoch a ich vzájomnú komparáciu sa pokúsili F. Millard a M. Popescu (2005). S. Balík a J. Hruška (2022) na základe prekvapivých výsledkov volebných koalícií v českých parlamentných voľbách 2021 prišli s prelomovým výskumom

[1] Pojmy prednostné a preferenčné hlasovanie sú v celej štúdii používané ako synonymá.

vplyvu preferenčného hlasovania na volebné výsledky v rámci volebnej koalície politických strán. Autori dokázali, že okrem štandardných faktorov rozhodovania voličov pri prednostnom hlasovaní, v prípade volebných koalícií rozhodujú aj charakteristiky jednotlivých strán. Prekvapivé výsledky volieb 2021 a úloha koalícií v povolebnom vývoji viedli ku komplexnej analýze preferenčného hlasovania v Českej republike aj G. Vartazaryana a O. Škultétyho (2022). Čo sa týka slovenského prostredia, v prvom rade je potrebné spomenúť monotematickú publikáciu P. Spáča (2013). Prichádza s detailnou analýzou preferenčného hlasovania na Slovensku v priebehu histórie až po súčasnosť. Komplexnej charakteristike problému volebného inžinierstva na Slovensku sa venuje J. Charvát (2018). J. Charvát (2023) rovnako analyzuje aj dve zásadné reformy v slovenskom volebnom systéme z rokov 1998 a 1999, ktoré mali značne protichodné účinky, a zaoberá sa aj ich vplyvom na preferenčné hlasovanie. Preferenčné hlasovanie a vzťah voliča a politickej strany na Slovensku ďalej skúmajú napríklad M. Beblavý a M. Veselková (2011), ktorí prichádzajú so zásadnými zisteniami prepojenia preferenčných hlasov voličov s charakteristikami jednotlivých politických strán. N. Kováčová a F. Prášil (2023) sa vo svojej štúdii zameriavajú najmä na analýzu vplyvu možných zmien preferenčného hlasovania. Štúdia P. Spáča (2011a) na základe empirických údajov charakterizuje a porovnáva silu preferenčného hlasu voliča na Slovensku a v Českej republike. P. Spáč (2016) v prípade parlamentných volieb 2006, 2010 a 2012 analyzuje súvislosť medzi preferenčnými hlasmi voličov a umiestnením kandidáta na listine politickej strany, pohlavím a vzdelaním, pričom si všíma aj výhodné postavenie osôb vo verejnej funkcii.

Viaceré štúdie, ktoré sa témou zaoberali, vnímali preferenčné hlasovanie ako doplnkovú možnosť, pri využití ktorej sú kandidáti z nižších miest úspešní skôr ojedinele. Predčasné parlamentné voľby 2023 však naznačili postupnú zmenu, preto sme sa v štúdii zamerali na odhalenie jej predpokladaných dôvodov.

Voľby sú kľúčovým inštitútom demokracie zabezpečujúcim výber a následnú kontrolu politických elít a obsadzovanie jednotlivých verejných funkcií. Stali sa nevyhnutnou súčasťou politického života v súčasných demokratických štátoch. Ich priebeh závisí od volebného systému, prostredníctvom ktorého sa transformuje vôľa voličov do podoby voleného orgánu (Domin 2021). Jeden z určujúcich znakov volebného systému je vplyv na personálnu podobu voleného orgánu. Pojem preferenčné hlasovanie sa v európskom priestore spája najmä s listinnými pomernými volebnými systémami. V tomto systéme volič hlasuje za kandidátnu listinu politickej strany alebo koalície, avšak má možnosť preferenčnými hlasmi vybrať si aj niekoľkých kandidátov. Existujú tri základné typy kandidátnych listín. V rámci prísne viazaných kandidátnych listín volič vyberá iba politickú stranu a do poradia kandidátov nemôže zasiahnuť. Na opačnej strane spektra stoja voľné kandidátne listiny, kde voliči môžu kandidátov vyškrtávať alebo dopisovať, vyberať naprieč stranami alebo vytvoriť svoj vlastný preferovaný zoznam. Oba tieto typy tak otvorene uprednostňujú jedného z dvojice volič – politická strana. Medzi nimi stoja viazané kandidátne listiny, ktoré síce zostavujú politické strany, ale voliči majú možnosť využiť jeden alebo viac preferenčných hlasov a tak podporiť konkrétneho kandidáta. Niekedy však konkrétna úprava môže byť natoľko reštriktívna, že v praxi pripomínajú skôr prísne viazané kandidátky. Peter Spáč (2013, s. 20) definuje preferenčné hlasovanie ako: „možnosť uprednostniť jedného alebo viacerých kandidátov v rámci listiny jednej politickej strany a tým im zvýšiť šance na zisk

poslaneckého kresla.“ Jeho existencia môže motivovať kandidátov viesť personálnu kampaň či už prostredníctvom osobných stretnutí s voličmi, cez médiá, billboardy alebo letáky. Millard a Popescu (2005, s. 2) odkazujúc na ďalších autorov tvrdia, že „cieľom preferenčného hlasovania je poskytnúť voličom priamu účasť na voľbe ich zástupcov a zvýšiť zodpovednosť zákonodarcov v listinných pomerných volebných systémoch.“ Zodpovednosť poslancov voči voličom sa prejavuje tým, že v prípade uspokojujúceho výkonu funkcie ich voliči môžu zvoliť opätovne aj napriek tomu, že strana ich nezaradí na popredné miesta na kandidátnej listine. Zároveň sa politické strany snažia udržať si priazeň voličov, čo znamená, že kandidát s veľkým množstvom preferenčných hlasov si takto môže zlepšiť svoje postavenie vo vnútri strany (Millard, Popescu, 2005).

Volebné systémy umožňujúce preferenčné hlasovanie sa ďalej môžu deliť podľa toho či je preferenčné hlasovanie povinné alebo dobrovoľné, podľa počtu preferenčných hlasov, ktoré má volič k dispozícii (jeden alebo viac), podľa toho či volič môže tieto hlasy odovzdať iba kandidátom jednej strany alebo viacerých strán, prípadne podľa toho či môže jednému kandidátovi udeliť viacero preferenčných hlasov (kumulatívne hlasovanie). Na účinnosť inštitútu vplýva aj veľkosť volebného obvodu a od nej závisiaca početnosť kandidátnej listiny a hranica, pri ktorej sa preferenčné hlasy berú do úvahy. Táto hranica môže byť stanovená pevným číselným údajom, percentuálnym podielom zo všetkých platných hlasov pre stranu alebo dokonca nemusí existovať vôbec (napr. vo Fínsku). Niektoré volebné systémy umožňujú aj tzv. negatívne preferencie, teda odmietnutie kandidáta, s ktorým volič nesúhlasí (Toplak, 2017). Významným faktorom ovplyvňujúcim hlasovanie voličov je spôsob radenia kandidátov na kandidátnej listine. To zvyčajne určuje vedenie politickej strany, ktoré tak má v rukách obrovskú moc. M. Gbúrová (2017) tento jav nazvala *„stranickou vôľou pri tvorbe kandidátnej listiny.“* P. Spáč (2011a) tvrdí, že konkrétna podoba preferenčného hlasovania je v každom štáte unikátna. Všetky uvedené premenné sú vzájomne previazané, čiže každá z nich môže šance kandidátov posilňovať, aj utlmovať. Pri skúmaní procesov v jednotlivých voľbách je nevyhnutné brať do úvahy aj charakter daného obdobia, povahu kandidujúcich politických strán a koalícií aj samotnú ochotu voličov participovať na preferenčnom hlasovaní. P. Spáč (2011a, s. 331) problematizuje aj prospešnosť samotného preferenčného hlasovania. Vo svojej štúdii uvádza: *„pokiaľ voliči udeľujú svoju podporu určitej politickej strane, mala by mať tá istý priestor i pre výber svojho personálneho zastúpenia.“* Na druhej strane samotné vymedzenie volebných systémov sa neobmedzuje iba na rozdelenie mandátov, ale aj na celkové zloženie voleného telesa. Beblavý a Veselovská (2011) deklarujú, že väčšia účasť na preferenčnom hlasovaní sa týka politických strán založených na charizmatickom lídrovi ako strán na ideologickom základe, etnickom či menšinovom charaktere. Dôvodom môže byť, že v týchto stranách je dôležitejšia identita strany a spoločné ciele ako osoby, ktoré sa tieto ciele snažia dosiahnuť. Rovnako podľa nich platí, že pri nových stranách sú voliči málo oboznámení s kandidátmi a tak sa ich podpora sústredí najmä na populárnych lídrov, zatiaľ čo v prípade dlhodobo pôsobiacich strán existuje silnejšie prepojenie medzi vôľou strany a vôľou voličov.

Už uskutočnené výskumy (Balík, Hruška 2022, odkazujúc na iné výskumy) ukázali, že voliči najviac uprednostňujú kandidátov, ktorých poznajú. Môže ísť buď o osobnú známosť, častejšie však o takzvanú viditeľnosť alebo poznateľnosť daného kandidáta. Voliči, ktorí nemajú o konkrétnych kandidátoch strany dostatok informácií a rozhodujú sa na poslednú chvíľu, sa môžu ria-

diť aj údajmi, ktoré dokážu zistiť priamo vo volebnej miestnosti. Najvýraznejší efekt má poradie na kandidátnej listine. V praxi často dochádza k tomu, že volič označí buď prvých štyroch kandidátov, alebo kandidátov z prvých miest (tzv. oslie hlasy). Týmto spôsobom nemusí dokazovať iba nezáujem o kandidátov na nižších priečkach, môže ísť aj o prejav súhlasu s vôľou politickej strany pri zostavovaní kandidátnej listiny. Ďalšími faktormi, podľa ktorých sa volič rozhoduje, môžu byť napríklad vek, povolanie, bydlisko, akademický alebo vedecký titul, v prípade koalícií aj strana, ktorá kandidáta nominovala (Balík, Hruška, 2022). Pre voliča môže byť dôležité pôsobenie daného kandidáta v politike, ale aj iných úrovniach spoločenského života, môžu ho osloviť aj personálne danosti kandidáta alebo jeho osobná kampaň či región, z ktorého pochádza. Vplyvným faktorom môže byť aj pohlavie kandidáta. Napriek tomu, že ženy na Slovensku tvoria viac ako polovicu populácie, v parlamente je ich zastúpenie v posledných volebných obdobiach zvyčajne okolo 20%. Aj z tohto dôvodu vznikla pred voľbami 2023 nezávislá a nestranná iniciatíva Zakrúžkuj ženu, ktorej cieľom bolo vyváženejšie zastúpenie žien a mužov v slovenskej politike a podpora žien s demokratickými názormi. (Zakrúžkuj ženu, 2023).

Preferenčné hlasovanie na Slovensku a jeho praktické využívanie

Pri skúmaní akéhokoľvek politologického javu je nutné brať do úvahy aj historickú skúsenosť s jeho existenciou. Až do Nežnej revolúcie sa na území Slovenska striedal väčšinový volebný systém s pomerným, počas trvania pomerného volebného systému však zásahy voličov do kandidátnych listín umožnené neboli a politické strany mali absolútny vplyv na personálne zloženie zákonodarného orgánu. Po páde komunistického režimu boli prvýkrát posilnené možnosti voličov hlasovať aj za konkrétnych jednotlivcov. Zákon č. 80/1990 Zb. zakotvoval listinný pomerný volebný systém a dovtedy platné prísne viazané kandidátne listiny nahradil viazanými. Voliči tak mali k dispozícii maximálne štyri preferenčné hlasy, prostredníctvom ktorých mohli ovplyvniť personálne zloženie voleného orgánu. Na posun po kandidátnej listine politickej strany museli kandidáti splniť dve podmienky: aspoň desatina voličov strany musela odovzdať minimálne jeden prednostný hlas a zároveň musel kandidát získať taký počet hlasov, ktorý zodpovedal aspoň 50% z počtu voličov strany, ktorí využili preferenčné hlasovanie. Nastavením takýchto prísnych podmienok sa reálny vplyv preferenčného hlasovania prakticky paralyzoval. Pred parlamentnými voľbami v roku 1992 sa najväčšia zmena v rámci volebného systému týkala preferenčného hlasovania. 50% hranica bola po zdĺhavej rozprave znížená na 10%, ale nie z voličov, ktorí využili právo preferenčných hlasov, ale z hlasov pre danú politickú stranu. Možnosť voličov ovplyvniť poradie kandidátov sa tak zvýšila a došlo k zrušeniu nelogického spojenia s počtom voličov, ktorí hlasovali prednostne (Spáč 2013).

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky došlo vo volebnom systéme k viacerým zmenám. Vo volebnom období 1994 – 1998 vládla koalícia Hnutie za demokratické Slovensko, Slovenská národná strana a Združenie robotníkov Slovenska, ktorá svojimi nedemokratickými krokmi dopomohla k odkloneniu Slovenska z cesty integrácie do západných štruktúr. S cieľom využiť popularitu predsedu HZDS Vladimíra Mečiara a udržať moc voči formujúcej sa opozícii, prijala v roku 1998 krátko pred voľbami účelovú zmenu volebného zákona, ktorá nahrádzala

štyri volebné obvody jedným celoštátnym. Primárnym cieľom nebolo ovplyvniť preferenčné hlasovanie, výrazné navýšenie veľkosti kandidátnych listín na maximálne 150-členné však zväčšilo nepomer medzi rozsahom kandidátnej listiny a počtom preferenčných hlasov, ktoré mohol volič udeliť. Potrebná 10% hranica nebola upravená, bolo však nutné dosiahnuť ju z celoštátneho výsledku strany, čím rapídne stúpol počet potrebných hlasov. Kombináciou týchto faktorov bolo preferenčné hlasovanie prakticky paralyzované. Navyše politické strany dostali možnosť umiestniť celé svoje vedenie na jednu celoštátnu kandidátnu listinu, čo vzhľadom na ich popularitu nabádalo voličov udeliť prednostné hlasy práve im. Vo voľbách v rokoch 1998 a 2002 tak prekonalo potrebnú 10% hranicu iba 60 kandidátov, z toho 59 pochádzalo z prvej desiatky kandidátnych listín. V roku 2002 ako jediný dosiahol mandát iba na základe prednostných hlasov kandidát SMK Árpád Duka-Zólyomi. Dokázal získať viac ako 10% prednostných hlasov a získať poslanecký mandát z 23. miesta na kandidátnej listine. Ďalšia reforma volebného systému, ktorá upravovala preferenčné hlasovanie bola prijatá v roku 2004. Znižovala hranicu pre započítavanie prednostných hlasov voličov z 10% na doteraz platné 3%. Inštitút preferenčného hlasovania bol takto posilnený, čo dokázali výsledky volieb v roku 2006, kedy sa do parlamentu na základe preferenčných hlasov dostalo sedem kandidátov. Napriek tomu, že aj naďalej väčšinu prednostných hlasov získavala prvá desiatka kandidátov, aj pre populárnych kandidátov na nižších priečkach sa zvýšila šanca získať mandát. Prispel k tomu aj kontinuálne narastajúci počet voličov, ktorí participovali na preferenčnom hlasovaní (Spáč 2013). V prvých voľbách v samostatnej Slovenskej republike takto hlasovala iba polovica zúčastnených, v aktuálnych voľbách to už bolo viac ako 80 % (Graf 1).

Základná podoba preferenčného hlasovania sa od tejto reformy na Slovensku nezmenila. Napriek nesporným nedostatkom môžeme konštatovať, že podoba inštitútu bola od vzniku samostatnej republiky viackrát upravená v prospech väčšieho vplyvu voličov. Slovami J. Bardoviča (2021a, s. 63) „*...v priebehu 30 rokov (od 1989 – 2019) sa pre voličov výrazne rozšírili možnosti angažovania sa do výberu svojich zástupcov.*“

Graf 1. Účasť voličov na preferenčnom hlasovaní v jednotlivých parlamentných voľbách

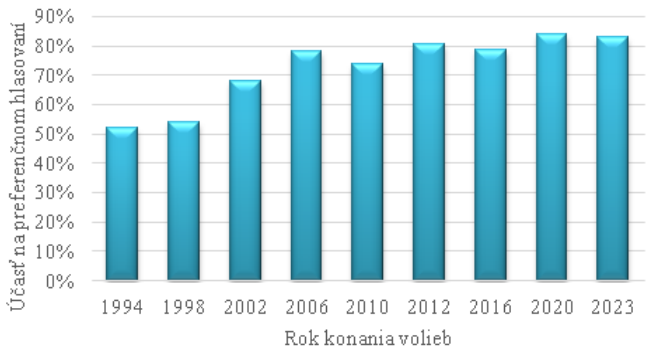

Platí iba pre parlamentné strany.
Zdroj: P. Spáč (2013, s. 53); ŠÚ SR (2016, 2020, 2023); vlastné spracovanie

Po roku 2004 už inštitút preferenčného hlasovania viac nebol upravený. V parlamentných voľbách 2010 sa prvýkrát objavil nový fenomén vplývajúci na preferenčné hlasovanie voličov – kandidatúra z posledných miest na kandidátnej listine politickej strany. Kým obsadenie posledných miest kandidátok bolo dovtedy pre politické strany iba povinným krokom, tento spôsob kandidatúry ako úspešný marketingový ťah prvýkrát zviditeľnil Igor Matovič. Štyria členovia občianskeho hnutia Obyčajní ľudia obsadili posledné štyri miesta na kandidátke politickej strany Sloboda a Solidarita (SaS). Všetci štyria sa stali poslancami parlamentu z pôvodne nezvoliteľných miest. Najväčší vplyv na tento úspech mala tzv. skupinová kandidatúra, teda spoločné umiestnenie všetkých štyroch na kandidátnej listine. Dôležitý bol aj výber miest na kandidátke, ktorý spôsobil, že neboli skrytí medzi ostatnými kandidátmi a fakt, že nešlo o radových členov strany. Podobne úspešní boli aj štyria členovia Občiansko-konzervatívnej strany na kandidátnej listine politickej strany Most-Híd. V predčasných parlamentných voľbách v roku 2012 sa Igor Matovič rozhodol pre obdobnú taktiku už v rámci novozaloženého hnutia OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti. Podobný krok s rovnakým úspechom hnutie zopakovalo aj v roku 2016. V roku 2020 postupovali rovnako viaceré politické strany. Najviac hlasov, takmer pol milióna, získal Igor Matovič, zo 150. miesta boli úspešní aj Milan Mazurek z Ľudovej strany Naše Slovensko a Ján Benčík zo Za ľudí (Kyseľ, 2023).

Výsledky volieb a preferenčné hlasovanie v predčasných parlamentných voľbách na Slovensku 2023

Otázky volieb a volebných systémov sú v Slovenskej republike upravené v zjednocujúcom zákone č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky sa radí k listinným pomerným volebným systémom. Charakterizujú ho štyri hlavné prvky:

1. územie Slovenskej republiky predstavuje jeden volebný obvod,
2. uzatváracia klauzula je na úrovni 5% pre politickú stranu, 7% pre koalíciu dvoch alebo troch politických strán a 10% pre koalíciu zloženú zo štyroch alebo viacerých strán,
3. kandidátne listiny sú viazané a volič môže udeliť maximálne štyri preferenčné hlasy,
4. na prepočet mandátov sa používa modifikovaná Hagenbach-Bischoffova kvóta a metóda najvyššieho zvyšku (Bzdilová, Eštok, Bardovič, 2018).

Pri samotnom preferenčnom hlasovaní je dôležitých niekoľko charakteristických znakov. V prvom rade je ich využitie dobrovoľné. Najjednoduchší spôsob hlasovania predstavuje pre voliča iba výber hlasovacieho lístka politickej strany bez dodatočných úprav. Ak sa rozhodne podporiť svojim hlasom aj konkrétnych kandidátov, môže tak urobiť len na listine jednej politickej strany a v maximálne štyroch prípadoch. Všetky preferenčné hlasy majú rovnakú váhu. Ak udelí viac preferenčných krúžkov, hlas pre politickú stranu neprepadne, ale započítava sa. Preferenčné hlasy sa však v tomto prípade neberú do úvahy, keďže nie je možné určiť, ktorých z piatich (príp. viacerých) označených kandidátov by volič najviac preferoval (Spáč, 2013). Podľa platnej právnej úpravy je na posun kandidáta v poradí potrebné prekonať hranicu 3% z celkového počtu platných hlasov odovzdaných pre politickú stranu alebo koalíciu. Kandidát, ktorý dosiahol túto

hranicu získava mandát najskôr. Ak je takýchto kandidátov viac, mandáty dostanú kandidáti postupne v poradí podľa najvyššieho počtu získaných prednostných hlasov (Zákon 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva). Ostatní, ktorí 3% hranicu neprekonali, sa zoradia za nich podľa svojho originálneho poradia určeného politickou stranou. Mandáty získané stranou sa prideľujú v tomto poradí. Ako vo svojej štúdii uvádza A. Onufrák (2022, s. 224 – 225): *„častým javom vo voľbách do NR SR je stav, keď niektorí kandidáti aj napriek pomerne vysokému počtu prednostných hlasov, no žiaľ s vyšším poradovým číslom, ostávajú mimo zákonodarného zboru, zatiaľ čo iní získavajú poslanecké mandáty a to aj napriek tomu, že počet prednostných hlasov, ktoré vo voľbách svojej politickej strane priniesli, je žalostne nízky. Takíto kandidáti sú mnohokrát úspešní nie kvôli svojim osobnostným kvalitám, ale často kvôli popredným pozíciám na hlasovacích lístkoch. Legitimita zvoleného zástupcu, ktorý získa len niekoľko stoviek preferenčných hlasov je preto otázna.“*

Predčasné parlamentné voľby sa konali 30. septembra 2023. Víťazom sa stala strana SMER-SD so ziskom 22,94%, druhé skončilo Progresívne Slovensko (ďalej PS) so ziskom 17,96%. Ďalšie strany, ktoré sa dostali do parlamentu sú: Hlas-sociálna demokracia (ďalej Hlas-SD), koalícia Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti – Kresťanská únia – Za ľudí (ďalej OĽaNO – KÚ – Za ľudí), Kresťanskodemokratické hnutie (ďalej KDH), Sloboda a Solidarita (ďalej SaS) a Slovenská národná strana (ďalej SNS). Tesne pod hranicou zvoliteľnosti zostali Aliancia a Republika, ani 3% nedosiahli strany SME RODINA a Demokrati, ostatné strany nezískali ani 1% hlasov (ŠÚ SR, 2023).

V nasledujúcej časti štúdie sú na základe uvedených výsledkov analyzované aspekty preferenčného hlasovania vo voľbách 2023 vo všeobecnosti aj v rámci jednotlivých politických strán, ktoré sa dostali do parlamentu a ich kandidátov.

Tabuľka 1. Počet a podiel voličov strany, ktorí využili právo preferenčného hlasovania[2]

Politická strana	Počet získaných hlasov	Počet prednostných hlasov	Podiel prednostných hlasov v %
Smer-SD	681 017	581 847	85,43
PS	533 136	394 268	73,95
Hlas-SD	436 415	369 272	84,61
OĽaNO	264 137	235 058	88,99
KDH	202 515	163 118	80,54
SaS	187 645	154 758	82,47
SNS	166 995	148 634	89,00

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

[2] V pomere k celkovému počtu voličov strany.

Z voličov jednotlivých politických strán, ktoré sa dostali do parlamentu, najviac využívali preferenčné hlasovanie voliči strany SNS a koalície OĽaNO – KÚ – Za ľudí. Možným vysvetlením je špecifická podoba koalície, ktorá pravidelne umiestňuje svoje vedenie na záverečné miesta kandidátnej listiny. Voliči strany SNS využívali preferenčné hlasy na podporu kandidátov z menších subjektov, s ktorými sa SNS pred voľbami spojila a ktorí sú dobre známi zo sociálnych médií. Najmenej využívali preferenčné hlasovanie voliči strany PS, čo môže súvisieť s tým, že nepoznali dobre konkrétnych kandidátov a chceli podporiť iba politickú stranu ako celok.

Tabuľka 2. Počet kandidátov jednotlivých politických strán, ktorí prekonali potrebnú 3% hranicu a počet kandidátov úspešných z pôvodne nezvoliteľných pozícií

Politická strana	Získané mandáty	Kandidáti, ktorí prekonali 3% hranicu	Kandidáti úspešní z nezvoliteľných pozícií[3]	Kandidáti závisiaci na umiestnení na kandidátnej listine[4]
Smer-SD	42	9	0	33
PS	32	15	0	17
Hlas-SD	27	10	0	17
OĽaNO	16	16	10	0
KDH	12	16	3	0
SaS	11	15	4	0
SNS	10	16	8	0

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Na základe údajov v tabuľke č. 2 môžu byť úspešné strany rozdelené do dvoch skupín. Do prvej patria strany Smer-SD, PS a Hlas-SD, ktoré získali pomerne veľký počet mandátov. Preto sa do parlamentu okrem kandidátov, ktorí prekonali 3% hranicu dostali aj ďalší, ktorým na to stačila pôvodná pozícia na kandidátke politickej strany. Trend sa obracia pri koalícii OĽaNO, čo však súvisí so špecifickou podobou jej kandidátnej listiny a väčším množstvom voličov, ktorí hlasovali preferenčne. Potrebnú 3% hranicu prekonalo 16 kandidátov a koalícia získala presne 16 mandátov, čo znamená, že bez dostatočného množstva preferenčných hlasov voličov sa kandidát do parlamentu nedostal. To platí aj pri stranách KDH, SaS a SNS, ktoré iba tesne prekročili potrebnú 5% hranicu. Získali menej mandátov ako bolo kandidátov, ktorí prekročili 3% hrani-

[3] Kandidáti, ktorých pozícia na kandidátnej listine politickej strany by im poslanecké miesto nezaručovala.

[4] Kandidáti, ktorí sa dostali do parlamentu na základe pozície na kandidátnej listine, pričom nepotrebovali prekročiť 3% hranicu preferenčných hlasov a ani ju neprekročili.

cu preferenčných hlasov. To znamená, že bez podpory voličov iba na základe umiestnenia na kandidátnej listine sa kandidát nemal šancu do parlamentu dostať a ani v prípade dosiahnutia stanovenej hranice nemusel získať mandát, ak sa pred ním ocitlo viac kandidátov ako strana získala mandátov.

Tabuľka 3. Voličská podpora predsedov strán a kandidátov s druhou najvyššou podporou[5]

Predseda politickej strany	Politická strana	Prednostné hlasy pre predsedu	Kandidát s druhou najvyššou podporou voličov	Prednostné hlasy pre druhého kandidáta	Rozdiel
Róbert Fico	Smer-SD	531 528 (78,04%)	Róbert Kaliňák	263 045 (38,62%)	268 483
Michal Šimečka	PS	303 423 (56,91%)	Michal Truban	122 302 (22,94%)	181 121
Peter Pellegrini	Hlas-SD	337 976 (77,44%)	Denisa Saková	168 453 (38,59%)	169 523
Igor Matovič	OĽaNO	178 614 (67,6%)	Erika Jurinová	69 638 (26,36%)	108 976
Milan Majerský	KDH	98 827 (48,79%)	František Mikloško	31 629 (15,61%)	67 198
Richard Sulík	SaS	82 048 (43,72%)	Mária Kolíková	53 087 (28,29%)	28 961
Andrej Danko	SNS	68 726 (41,15%)	Tomáš Taraba	63 883 (38,25%)	4 843

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Najviac prednostných hlasov z predsedov politických strán aj zo všetkých kandidátov získal predseda Smeru-SD Róbert Fico. Percentuálne najvyšší podiel preferenčných hlasov voličov danej strany získal Róbert Fico, Peter Pellegrini a Igor Matovič. Najmenší podiel prednostných hlasov mali predsedovia KDH, SaS a SNS, ktorí nepresvedčili ani polovicu voličov strany. Všetci predsedovia parlamentných strán však dostali najviac hlasov zo svojej kandidátnej listiny. Najväčší rozdiel v počte preferenčných hlasov medzi predsedom stany a druhým najpreferovanejším kandidátom bol v strane OĽaNO, Smer-SD a Hlas-SD. Naopak, najmenší rozdiel bol v SaS a najmä v SNS, kde rozdiel medzi najviac podporovaným Andrejom Dankom a druhým Tomášom Tarabom bol iba 4 843 hlasov, čo predstavuje 2,9%.

Preferenčné hlasovanie v rámci jednotlivých parlamentných politických strán

Strana Smer-SD sa stala víťazom volieb so ziskom 22,94% hlasov voličov (681 017) a získala 42 mandátov v parlamente. 85,43% voličov strany (581 847) využilo právo prednostného hlasovania. Hranica 3% pre posun na kandidátnej listine predstavovala viac ako 20 430 hlasov,

[5] Analýza rozdielu voličskej podpory pre lídra, resp. predsedu politickej strany a druhého kandidáta v poradí, je prítomná z dôvodu existencie pomerne vysokého počtu tzv. „charizmatických" politických strán závislých na popularite lídra na slovenskej politickej scéne.

čo dosiahlo deväť kandidátov uvedených v tabuľke č. 4. Každému z nich by na vstup do parlamentu stačilo aj poradie na kandidátnej listine politickej strany. Najväčší posun sa zo 7. miesta na 2. podaril Róbertovi Kaliňákovi. Od desiateho miesta sa kandidáti do parlamentu dostali na základe poradia na listine a k preferenčným hlasom sa neprihliadalo. Podobne ako pri stranách PS a Hlas-SD nemôžeme jednoznačne verifikovať, či sa pomerne malý počet posunov dá okrem vysokej 3% hranice vysvetľovať tým, že strana pri zostavovaní kandidátnej listiny reagovala na priania voličov alebo tým, že voliči akceptovali preferencie strany pri zostavovaní kandidátnej listiny.

Tabuľka 4. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany Smer-SD

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet prednostných hlasov	Podiel prednostných hlasov v %
1	1	Róbert Fico	531 528	78,04
2	7	Róbert Kaliňák	263 045	38,62
3	3	Ľuboš Blaha	220 478	32,37
4	2	Juraj Blanár	181 636	26,67
5	6	Erik Kaliňák	145 018	21,29
6	9	Tibor Gašpar	132 119	19,40
7	5	Ladislav Kamenický	85 247	12,51
8	4	Richard Takáč	68 842	10,10
9	8	Jaroslav Baška	28 836	4,23

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Z dôvodu obmedzeného rozsahu nie je uvedený kompletný zoznam zvolených poslancov. V nasledujúcich tabuľkách sú uvedené príklady poslancov, ktorí získali mandát s pomerne malou voličskou podporou a kandidátov, ktorí dostali viac hlasov, ale nedosiahli požadovanú trojpercentnú hranicu a do parlamentu sa nedostali. V prípade absencie potreby dosiahnutia 3% hranice by súčasťou parlamentu boli. V jednotlivých prípadoch je zvolený rôzny počet kandidátov, ktorý však najlepšie zodpovedá cieľu tejto časti štúdie a rozdiely v počte hlasov medzi úspešnými a neúspešnými sú najviac viditeľné. Podobný postup je využitý aj pri stranách PS a Hlas-SD.

Progresívne Slovensko skončilo v parlamentných voľbách druhé so ziskom 17,96% (533 136) hlasov a získalo 32 mandátov v parlamente. Z ich voličov využilo právo prednostného hlasovania 73,95% (394 268). Na dosiahnutie 3% zákonnej hranice a posun po listine politickej strany potreboval kandidát Progresívneho Slovenska viac ako 15 994 hlasov, čo do-

siahlo 15 kandidátov uvedených v tabuľke č. 7. Najväčší skok v poradí urobil Jaroslav Spišiak z 15. na 4. miesto. Do počtu 32 získaných mandátov sa ostatní zoradili na základe poradia na kandidátnej listine.

Tabuľka 5. Zvolení poslanci strany Smer-SD s najnižším počtom preferenčných hlasov [6]

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Poradie zo zvolených poslancov na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
28	40	Anton Stredák	1 226	0,18
26	41	Vladimír Faič	1 073	0,15
27	42	Dušan Muňko	896	0,13

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 6. Kandidáti strany Smer-SD s najvyšším počtom preferenčných hlasov, ktorí sa do parlamentu nedostali

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Fiktívne poradie iba na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
150	10	Artur Bekmatov	15 375	2,25
53	13	Richard Glück	10 184	1,49

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 7. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany PS

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	1	Michal Šimečka	303 423	56,91
2	3	Michal Truban	122 302	22,94
3	2	Lucia Plaváková	105 423	19,77
4	15	Jaroslav Spišiak	69 354	13,00

[6] Dané príklady nie sú uvádzané z dôvodov osobných či hodnotových sympatií alebo nesympatií voči kandidátom, nezohľadňujú ich osobné kvality, kampaň či prípadný prínos pre prácu parlamentu. Personálny rozmer v štúdii nebol hodnotený. Dôraz bol kladený iba na podporu jednotlivých kandidátov u voličov.

5	5	Tomáš Valášek	66 056	12,39
6	4	Tamara Stohlová	63 103	11,83
7	10	Irena Bihári ová	37 849	7,09
8	17	Michal Sabo	37 275	6,99
9	6	Zora Jaurová	29 704	5,57
10	9	Michal Wiezik	29 195	5,47
11	13	Oskar Dvořák	28 426	5,33
12	12	Ingrid Kosová	21 040	3,94
13	11	Štefan Kišš	20 697	3,88
14	8	Simona Petrík	19 636	3,68
15	24	Tina Gažovičová	18 115	3,39

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 8. Zvolení poslanci strany PS s najnižším počtom preferenčných hlasov

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Poradie zo zvolených poslancov na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
29	31	Veronika Šrobová	2 769	0,51
32	32	Dávid Dej	1 589	0,29

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 9. Kandidáti strany PS s najvyšším počtom preferenčných hlasov, ktorí sa do parlamentu nedostali

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Fiktívne poradie iba na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
35	23	Richard Dubovický	7 139	1,33
52	26	Sofia Karina Trommlerová	5 875	1,10
36	28	Gréta Gregorová	5 530	1,03

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Strana Hlas-sociálna demokracia získala 14,70% hlasov voličov, čo v parlamente predstavuje 27 mandátov. Zo 436 415 platných hlasov odovzdaných pre stranu využilo právo prednostného hlasovania 369 272 voličov (84,61%). Kandidát potreboval na posun po listine viac ako 13 092 hlasov, ktorý prekonalo 10 budúcich poslancov strany uvedených v tabuľke č. 10, všetkým však poslanecké miesto zaručovala aj ich pôvodná pozícia na kandidátnej listine politickej strany. Najväčší posun z 23. na 7. miesto sa podaril Lucii Kurilovskej. Denisa Saková získala najviac preferenčných hlasov zo všetkých kandidujúcich žien.

Tabuľka 10. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany Hlas-SD

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	1	Peter Pellegrini	337 976	77,44
2	2	Denisa Saková	168 453	38,59
3	3	Richard Raši	141 234	32,36
4	4	Erik Tomáš	115 023	26,35
5	9	Tomáš Drucker	43 698	10,01
6	8	Michal Kaliňák	30 577	7,00
7	23	Lucia Kurilovská	28 750	6,58
8	6	Matúš Šutaj Eštok	27 093	6,20
9	7	Branislav Becík	20 260	4,64
10	5	Zuzana Dolinková	20 153	4,61

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 11. Poslanci strany Hlas-SD s najnižším počtom preferenčných hlasov

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Poradie zo zvolených poslancov na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
19	27	Peter Kalivoda	831	0,19

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 12. Kandidáti strany Hlas-SD s najvyšším počtom preferenčných hlasov, ktorí sa do parlamentu nedostali

Poradie na kandidátnej listine politickej strany	Fiktívne poradie iba na základe preferenčných hlasov	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
150	12	Lukáš Pellegrini	7 639	1,75

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Pri uvedených troch najúspešnejších politických stranách platí, že všetkým kandidátom, ktorí prekonali potrebnú 3% hranicu by stačila na zisk poslaneckého kresla aj pozícia určená politickou stranou. Preferenčné hlasy žiadnemu kandidátovi z pôvodne nezvoliteľného miesta nepomohli posunúť sa vyššie. Situácia sa začína meniť pri koalícii OĽaNO - KÚ – Za ľudí. Jediná zúčastnená koalícia potrebovala na vstup do parlamentu prekonať 7% hranicu určenú zákonom, napokon ju podporilo 264 137 voličov, čo predstavovalo 8,89%. Na dosiahnutie určenej hranice potreboval kandidát získať viac ako 7 923 hlasov. V koalícii došlo k výrazným posunom, pri ktorých boli úspešní aj kandidáti z pôvodne nezvoliteľných pozícií. To bolo dané nielen existenciou trojkoalície, ale aj dlhodobými špecifickými charakteristikami hnutia Igora Matoviča, ktorého lídri pravidelne kandidujú z posledných priečok. Líder hnutia Igor Matovič sa tak zo 150. pozície posunul na 1., Veronika Remišová zo 147. na 4., Anna Záborská sa zo 148. miesta posunula na 13. Dovtedy širokej verejnosti takmer neznámi predstavitelia platformy Pačivale Roma Lukáš Bužo, Viliam Tankó a Anežka Škopová získali poslanecké mandáty z nižších miest, ktoré im nezaručovali zvolenie a neboli na prvý pohľad tak nápadné ako záver kandidátky. Hnutie získalo 16 mandátov a potrebnú 3% hranicu potrebnú na posun po kandidátnej listine dosiahlo presne 16 kandidátov (Tabuľka č. 13). Na dosiahnutie pozície v parlamente boli prednostné hlasy voličov nevyhnutné. Iba pozícia na kandidátnej listine znamenala, že kandidát nezískal mandát, čo sa týkalo aj viacerých poslancov strany, ktorí v predchádzajúcich voľbách mandát získali (napr. Milan Vetrák, Anna Andrejuvová). Iba 16 mandátov, ktoré koalícia vo voľbách 2023 získala, však predstavovalo pokles z 53 mandátov v predchádzajúcom volebnom období.

Kresťanskodemokratické hnutie po dvoch volebných obdobiach, kedy v parlamente absentovalo, tentokrát získalo podporu 202 515 voličov, teda 6,82% a v parlamente obsadilo 12 kresiel. Prednostne hlasovalo 163 118 voličov strany, (80,54%). Na prekročenie potrebnej hranice kandidát potreboval viac ako 6 075 hlasov. To splnilo 16 kandidátov, do parlamentu sa však dostalo iba prvých 12 (Tabuľka č. 14). Na poslanecké miesto tak bol podobne ako pri koalícii OĽaNO nevyhnutný dostatok preferenčných hlasov. Z miest mimo pôvodnej prvej dvanástky sa do parlamentu dostal Branislav Škripek, František Majerský a Andrea Turčanová, trojica kandidátov, ktorým by poradie na listine vstup do parlamentu zaručovalo, tak po zohľadnení prednostných hlasov od voličov z parlamentu vypadla.

Tabuľka 13. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov koalície OĽaNO

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	150	Igor Matovič	178 614	67,62
2	1	Erika Jurinová	69 638	26,36
3	18	Peter Pollák	53 005	20,06
4	147	Veronika Remišová	36 292	13,73
5	11	Michal Šipoš	31 466	11,91
6	149	Gábor Grendel	28 181	10,66
7	9	Marek Krajčí	26 787	10,14
8	58	Lukáš Bužo	21 781	8,24
9	10	Roman Mikulec	21 464	8,12
10	54	Viliam Tankó	20 626	7,80
11	5	Jozef Viskupič	15 905	6,02
12	131	Anežka Škopová	12 233	4,63
13	148	Anna Záborská	11 720	4,43
14	23	Jozef Pročko	11 059	4,18
15	146	Ľubomír Galko	10 974	4,15
16	13	Richard Vašečka	10 112	3,82

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Kandidátna listina strany KDH ukázala aj najmenší rozdiel medzi kandidátkou, ktorá získala poslanecký mandát a kandidátkou, ktorá ho tesne nedostala, pričom rozdiel v počte hlasov bol iba 63 (Tabuľka č. 15). Pôvodná pozícia na kandidátnej listine by aj Monike Kolejákovej zaručovala mandát a kandidátka dokázala prekonať aj potrebnú 3% hranicu, ale strana získala 12 mandátov a práve 12 kandidátov strany získalo viac prednostných hlasov.

Strana Sloboda a Solidarita sa do parlamentu dostala s podporou 6,32% voličov, čo predstavuje 187 645 hlasov a získala 11 mandátov (Tabuľka č. 16). Prednostné hlasy využilo 82,47% voličov strany, teda v absolútnych číslach 154 758. Na posun po kandidátnej listine bolo potrebných viac ako 5 629 hlasov, čo splnilo 15 kandidátov. Do parlamentu sa ich dostalo iba prvých 11, len postavenie na kandidátnej listine strany na zisk mandátu nestačilo. Najvýraznejšie sa posunul

Alojz Hlina zo 150. miesta na 8. Pod hranicou na vstup do parlamentu zostali viacerí poslanci z minulého volebného obdobia (napr. Alojz Baránik, Karol Galek). Tí síce prekonali potrebné 3%, ale ich kolegovia mali viac preferenčných hlasov a preto sa do konečnej jedenástky nezmestili napriek tomu, že postavenie na kandidátnej listine by im miesto v parlamente zaručovalo.

Tabuľka 14. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany KDH

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	1	Milan Majerský	98 827	48,79
2	12	František Mikloško	31 629	15,61
3	4	Marián Čaučík	21 232	10,48
4	5	Igor Janckulík	19 462	9,61
5	3	Martina Holečková	19 050	9,40
6	2	Jozef Hajko	15 695	7,75
7	17	Branislav Škripek	13 640	6,73
8	7	Peter Stachura	12 259	6,05
9	11	Ján Horecký	12 252	6,04
10	150	František Majerský	12 138	5,99
11	9	Martin Šmilňák	11 170	5,51
12	16	Andrea Turčanová	10 373	5,12

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 15. Najmenší rozdiel medzi postupujúcim a nepostupujúcim kandidátom

Pozícia po zohľadnení preferenčného hlasovania	Pozícia na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %	Výsledok kandidáta
12	16	Andrea Turčanová	10 373	5,12	poslanec
13	8	Monika Kolejáková	10 310	5,09	náhradník

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Tabuľka 16. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany SaS

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	1	Richard Sulík	82 048	43,72
2	4	Mária Kolíková	53 087.	28,29
3	2	Branislav Gröhling	48 660	25,93
4	5	Vladimíra Marcinková	46 095	24,56
5	3	Jana Bittó Cigániková	39 790	21,20
6	6	Marián Viskupič	24 785	13,20
7	15	Ondrej Dostál	17 703	9,43
8	150	Alojz Hlina	17 402	9,27
9	16	Vladimír Ledecký	16 300	8,68
10	8	Juraj Droba	13 482	7,18
11	45	Tomáš Szalay	12 811	6,82

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

Poslednou stranou, ktorá prekročila potrebnú hranicu na vstup do parlamentu, je Slovenská národná strana. Získala 166 995 hlasov, čo predstavuje 5,62%. Zo všetkých platných hlasov pre stranu využilo 148 634 voličov právo prednostného hlasovania (89,00%). Na posun po kandidátnej listine bolo potrebných viac ako 5 009 hlasov, čo sa podarilo prekonať 16 kandidátom. Miesto v parlamente však dosiahlo iba prvých desať z nich (Tabuľka č. 17). Z pôvodnej desiatky na kandidátnej listine ostali na týchto miestach iba dvaja, ostatných osem poslancov sa do parlamentu dostalo z pôvodne nezvoliteľných miest. Najvýraznejšie sa posunul Rudolf Huliak zo 150. miesta na 3. Kandidátka SNS ukázala aj ďalšiu zaujímavosť, voliči SNS do parlamentu posunuli toľkých kandidátov zo záveru listiny, že poslanecký mandát nezískali členovia vedenia strany, napríklad kandidáti s číslom 2., 3., 4. a 5. na pôvodnej kandidátnej listine.

V politickej strane SNS sa v súčasnosti (december 2024) prejavujú aj negatívne dôsledky samotného preferenčného hlasovania. V prípade, že za politickú stranu sú do parlamentu zvolení zástupcovia menších subjektov, ktorí boli súčasťou kandidátnej listiny, poslanecký klub takejto strany nemusí byť jednotný. Po parlamentných voľbách 2023 sa súčasťou vlády stali politické strany Smer-SD, Hlas-SD a SNS, vládna koalícia mala v parlamente väčšinu 79 hlasov. V októbri 2024 však traja poslanci strany Národná koalícia zvolení na kandidátke SNS, konkrétne Rudolf Huliak, Pavol Ľupták a Ivan Ševčík najprv vystúpili z poslaneckého klubu. Následne požadovali rozšírenie koaličnej zmluvy, resp. jeden z ministerských postov pôvodne patriacich strane SNS. K splneniu ich požiadaviek zatiaľ nedošlo, títo traja poslanci tak nepodporujú všetky

Tabuľka 17. Vplyv preferenčného hlasovania na postavenie kandidátov strany SNS

Poradie s prihliadnutím na preferenčné hlasovanie	Poradie na kandidátnej listine	Meno a priezvisko kandidáta	Počet preferenčných hlasov	Podiel preferenčných hlasov v %
1	1	Andrej Danko	68 726	41,15
2	5	Tomáš Taraba	63 883	38,25
3	150	Rudolf Huliak	58 875	35,25
4	12	Martina Šimkovičová	27 615	16,53
5	15	Roman Michelko	25 872	15,49
6	148	Ivan Ševčík	25 639	15,35
7	20	Filip Kuffa	22 664	13,57
8	21	Štefan Kuffa	21 159	12,67
9	130	Peter Kotlár	13 252	7,93
10	140	Pavel Ľupták	13 046	7,81

Zdroj: ŠÚ SR (2023); vlastné spracovanie

vládne návrhy zákonov. Koalícia tak má istých iba 76 hlasov, teda najtesnejšiu väčšinu, čo pri prijímaní zákonov spôsobuje problémy (Belej Majerčínová, 2024).

Graf 2. Počet kandidátov, ktorých voliči posunuli do parlamentu z nezvoliteľných pozícií[7]

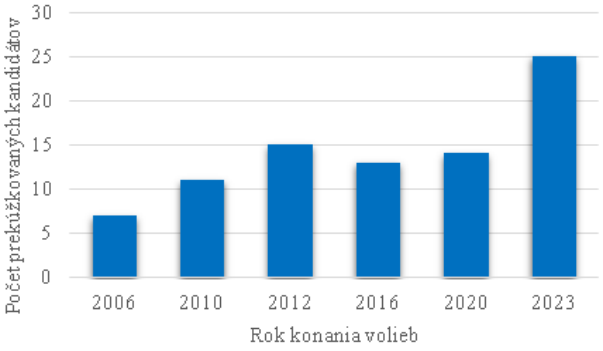

Platí iba pre parlamentné strany.
Zdroj: P. Spáč (2013, s. 95); ŠÚ SR (2016, 2020, 2023); vlastné spracovanie

[7] Voľby pred rokom 2006 nie sú zahrnuté z dôvodu existencie 10% hranice, ktorú dosiahlo minimum kandidátov. Zníženie na 3% v roku 2004 zlepšilo šance pre nižšie postavených kandidátov.

Počet kandidátov, ktorí sa do parlamentu dostali z pôvodne nezvoliteľných pozícií iba na základe preferenčného hlasovania voličov kontinuálne stúpa, výnimkou bol iba rok 2016. V predčasných parlamentných voľbách 2023 došlo k výraznému nárastu zo 14 na 25 kandidátov. To znamená, že až 25 zo 150 poslancov parlamentu sa do funkcie dostalo iba na základe hlasov voličov. Väčšina takto úspešných kandidátov v minulosti bola súčasťou hnutia OĽaNO, z dôvodu špecifickej podoby ich kandidátnej listiny. V roku 2023 však počet kandidátov úspešných na základe preferenčných hlasov bol najväčší v strane SNS, veľký počet kandidátov úspešných z pôvodne nezvoliteľných pozícií malo opäť aj OĽaNO, viacero ich bolo aj v stranách KDH a SaS.

Záver

Na záver štúdie môžeme skonštatovať, že v komparácii s výsledkami predchádzajúcich volieb tentokrát voliči ovplyvnili personálne zloženie parlamentu výraznejšie. Len na základe podpory voličov sa do parlamentu dostalo 25 poslancov najmä tých politických strán, ktoré len tesne prekročili uzatváraciu klauzulu. Preferenčné hlasy voličov strán KDH, SaS, OĽaNO a SNS boli vo veľkej miere účinné aj efektívne. Voliči OĽaNO do parlamentu posunuli 10 zo 16 poslancov strany iba na základe preferenčných hlasov, voliči KDH 3 z 12, voliči SaS 4 z 11 a napokon voliči SNS až 8 z 10 poslancov z pôvodných pozícií nezaručujúcich zisk mandátu. V rámci troch najúspešnejších strán však voliči nedostali do parlamentu ani jedného kandidáta z pôvodne nezvoliteľnej pozície. Môže to byť spôsobené najmä faktom, že podpora voličov pre nižšie postavených kandidátov nie je vo väčšine prípadov koncentrovaná, ale roztrieštená medzi väčší počet kandidátov. Personálna podoba poslaneckých klubov najmä OĽaNO a SNS tak bola preferenčným hlasovaním ovplyvnená do značnej miery. Voliči strany SNS svojimi hlasmi umožnili zisk mandátu toľkým kandidátom z nižších pozícií, dokonca nie priamo členom SNS, že mimo parlamentu ostalo takmer kompletné stranícke vedenie. Túto skutočnosť je možné vysvetliť personálnou kampaňou a poznateľnosťou jednotlivých kandidátov. Rovnako môžeme konštatovať v spomínaných stranách pomerne veľký nesúlad medzi vôľou voličov a vôľou politickej strany. Štvrtina až tretina poslaneckého klubu sa v porovnaní so zámerom politickej strany zmenila aj v KDH a SaS. Výrazná zmena poslaneckých klubov v porovnaní s kandidátnymi listinami politických strán môže následne ovplyvniť aj prácu v parlamente. Na konečnú podobu poslaneckého klubu však vplýva aj fakt, či sa daná strana stane súčasťou vládnej koalície. V tom prípade môžu viacerí zvolení poslanci získať funkcie v exekutíve a na ich miesto v parlamente nastúpia náhradníci, ktorí pôvodne mandát nezískali. V súčasnosti je to prípad strán Smer-SD, Hlas a SNS. V prípade ďalších špecifík preferenčného hlasovania bola tzv. skupinová kandidatúra v týchto parlamentných voľbách úspešná najmä v prípade troch kandidátov platformy Pačivale Roma, ktorí boli dovtedy verejnosti takmer neznámi. Dá sa predpokladať, že k úspechu im dopomohla intenzívna a skoordinovaná kampaň a fakt, že sa prezentovali ako skupina.

Počet preferenčných hlasov voličov sa v jednotlivých parlamentných voľbách takmer bez výnimky zvyšuje. Vo voľbách 2023 boli preferenčné hlasy voličov efektívnejšie ako pri predchádzajúcich voľbách. Napriek tomu štúdia ukázala, že preferenčné hlasovanie na Slovensku má svoje limity. Nevýhodou je značná disproporcionalita medzi 150-mennou kandidátnou listinou

a iba štyrmi preferenčnými hlasmi voličov a koncentrácia kompletného straníckeho vedenia na prvých miestach kandidátnej listiny. V nadväznosti na závery tohto výskumu, je potrebné v skúmaní danej témy pokračovať aj po nasledujúcich parlamentných voľbách, ktoré nastavené trendy potvrdia alebo vyvrátia.

Literatúra

BAGASHKA, Tanya (2012). The personal vote and economic reform [online]. In *Electoral Studies* 31, s. 562–575. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/257086896_The_personal_vote_and_economic_reform. DOI: 10.1016/j.elecstud.2012.04.001.

BELEJ MAJERČÍNOVÁ, Adriána (2024). *Test vládnej väčšiny: Huliak naberá na sile, koalícii chýbali poslanci. So 76 sa dlhodobo vládnuť nedá.* [online]. Dostupné na internete: https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/732109--test-vladnej-vacsiny-koalicii-chybali-poslanci-so-76-sa-dlhodobo-vladnut-neda-huliak-nabera-na-sile/.

BALÍK, Stanislav – HRUŠKA, Jan (2022). When Preferential Voting Really Matters: Explaining the Surprising Results of Parties in Electoral Coalitions. In *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science*, 29, 3, s. 316–341. DOI: 10.5817/PC2022-3-316.

BARDOVIČ, Jakub (2021a). Volebný systém na Slovensku a jeho vybrané problémy v rokoch 1989 – 2019. In: ŠUTAJOVÁ, Jana – EŠTOK, Gabriel – ONUFRÁK, Alexander (eds.). *1989 - 2019: Dekáda zmien. Kam kráčaš demokracia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 63–81.

BARDOVIČ, Jakub (2021b). *Voľby a volebné právo.* Trnava: Univerzita Cyrila a Metoda,160 s.

BEBLAVÝ, Miroslav – VESELOVSKA, Marcela (2011). *Preferential Voting and Party-Electorate Relationship in Slovakia.* [online]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1863949.

BZDILOVÁ, Renáta – EŠTOK, Gabriel – BARDOVIČ, Jakub (2018). *Voľby a volebná problematika v štátoch EÚ.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 240 s.

DOMIN, Marek (2021). *Volebné právo a volebné systémy.* Druhé, prepracované a aktualizované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 444 s.

FARRELL, David (2011). *Electoral systems: a comparative introduction.* 2nd Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 288 s.

FARRELL, David – MCALLISTER, Ian (2004). Voter Satisfaction and Electoral Systems: Does Preferential Voting in Candidate-Centered Systems Make A Difference [online]. In *Center for the Study of Democracy*. Paper 04-04. Dostupné na: http://repositories.cdlib.org/csd/04-04.

GALLAGHER, Michael – MITCHELL, Paul (2005). *The Politics of Electoral Systems.* Oxford: Oxford University Press, 666 s. DOI: 10.1093/0199257566.001.0001.

GBÚROVÁ, Marcela (2017). Úvod alebo politologické poznámky k problematike súčasného stavu zastupiteľskej demokracie v podmienkach Slovenskej republiky. In KOZIAK, Tomáš−EŠTOK, Gabriel−ONUFRÁK, Alexander (eds). *Kríza parlamentarizmu? Kam kráčaš demokracia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 7–22.

CHARVÁT, Jakub (2023). Aiming to Secure *a* Parliamentary Majority: The 1998 and 1999 Electoral System Changes in Slovakia. In *The Politics of Electoral Reform in Central Europe since 1989*. *Springer Series in Electoral Politics*. Cham: Springer. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-45083-9_6.

CHARVÁT, Jakub (2018). On electoral engineering in Slovakia since 1989. In *Annales Scientia Politica*, 7, 1, s. 5–14. Dostupné na: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=678766.

CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor (2009). *Volební systémy*. Praha: Portál, 375 s.

KOVÁČOVÁ, Natália – PRÁŠIL, František (2023). Paradoxy preferenčného hlasovania a možnosti posilnenia voličského hlasu v podmienkach SR. In: *Politické vedy*, 14, 1, s. 36–155. Dostupné na: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1121811.

KYSEĽ, Tomáš (2023). *Jeden z najlepších trikov v politickom boji objavil šéf OĽaNO. Osvedčil sa a opäť po ňom siahajú ďalší.* [online]. Dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/KTfPuaa/jeden-z-najlepsich-trikov-v-politickom-boji-objavil-sef-olano-osvedcil-sa-a-opat-po-nom-siahaju-dalsi/.

LIJPHART, Arend – GROFMAN, Bernard (1984). *Choosing an Electoral System: Issues and Alternatives*. New York: Praeger, 273 s.

MILLARD, Frances – POPESCU, Marina (2005). *Preference voting in post-communist Europe*. [online]. Dostupné na: https://www.academia.edu/68096670/1_Preference_voting_in_post_communist_Europe?uc-g--sw=106004809.

ONUFRÁK, Alexander (2018). O niektorých príčinách sekundárneho analfabetizmu. In GBÚROVÁ, Marcela – BZDILOVÁ, Renáta – EŠTOK, Gabriel (eds.). *Sekundárny analfabetizmus alebo o príčinách a dôsledkoch nízkeho záujmu verejnosti o politiku na Slovensku.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 119–155.

ONUFRÁK, Alexander (2022). Volebné právo v kontexte ústavodarných procesov. In: OROSZ, Ladislav – HORŇÁKOVÁ, Diana – ČERŇANSKÝ, Patrik Mário (2022). Ústava Slovenskej republiky a jej perspektívy : skvalitňovanie ústavného textu a zvyšovanie autority slovenskej ústavy - reálna možnosť, alebo naivná ilúzia (?). Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 202–240. DOI: https://doi.org/10.33542/USR-0160-5.

OROSZ, Ladislav a kol. (2015). *Volebné právo.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, 291 s.

Parlament schválil novelu ústavy, ktorá umožní predčasné voľby (video). [online]. Dostupné na: https://sita.sk/parlament-bude-rokovat-o-zmene-ustavy-v-suvislosti-s-predcasnymi-volbami-volit-maju-aj-predsedu-zdravotnickeho-vyboru/.

SPÁČ, PETER (2011a). Ako (de)stabilizovať preferenčné hlasovanie. In *Středoevropské politické studie*, 13, 4, s. 325–353.

SPÁČ, Peter (2011b). *Priama a zastupiteľská demokracia na Slovensku.* Brno: Centrum pro studie demokracie a kultury, 278 s.

SPÁČ, Peter (2013). *Tichý hlas voličov.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 236 s.

SPÁČ, P. (2016). The Role of Ballot Ranking: Preferential Voting in a Nationwide Constituency in Slovakia. In *East European Politics and Societies*, 30, 3, s. 644–664. DOI: https://doi.org/10.1177/0888325416631802.

SULÍK, Richard – KLUS, Martin (2016). *18 vylepšení slovenského volebného systému.* [online]. Dostupné na: https://sulik.sk/wp-content/uploads/2016/12/18-vylepseni-volebneho-systemu-na-slovensku.pdf.

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2023). [online]. Dostupné na: https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2023/sk/vysledky_hlasovania_strany.html; https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2023/sk/mandaty_poslanci.html

ŠTEFANČÍK, Radoslav (2017). *Znechutenie z politiky. Príčiny a dôsledky.* In: KOZIAK, Tomáš – EŠTOK, Gabriel – ONUFRÁK, Alexander (eds.). *Kríza parlamentarizmu? Kam kráčaš demokracia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, s. 151–162.

TOPLAK, Jurij (2017). Preferential Voting: Definition and Classification. In *Lec Localis – Journal of Local Self--Government*, 15, 4, s. 737–761. DOI: 10.4335/15.4.737-761(2017.

VARTAZARYAN, Gor – ŠKULTÉTY, Oliver (2022). Preferential Voting in the Elections to the Chamber of Deputies of the Czech Republic. In *Czech Journal of Political Science*, 29, 3, s. 298–315. DOI: 10.5817/PC2022-3-298.

Zákon 180/2014 Z. z. o výkone volebného práva (2024). [online]. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/180/.

Zakrúžkuj ženu (2023). [online]. Dostupné na: https://www.zakruzkujzenu.sk/o-nas.